

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ

Гребеннікова Н. В., старший викладач кафедри
філософії, політології та українознавства

Київський національний університет технологій та дизайну

Сич Н. О., студентка

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

ГЕНДЕРНІ СТОСУНКИ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ СІМ'І

Утвердження гендерної рівності – важливий напрямок в Україні за останні роки. Це питання є актуальним в житті кожного з нас і проходить крізь усі проблеми сьогодення. Ми живемо в часи швидких змін, відповідно змінюються і взаємовідносини між чоловіками та жінками в усіх сферах життєдіяльності суспільства. На суспільному рівні декларовані права та можливості особистості, незалежно від статі, реально не дотримуються, упереджене ставлення й гендерна дискримінація продовжують відтворюватися, жінки та чоловіки як соціальні спільноти загалом мають неоднаковий доступ до соціальних статусів, ресурсів, привілеїв, престижу, влади. Гендерні дослідження як важливий розділ сучасного суспільства вивчають соціальні та культурні відмінності в становищі й поведінці чоловіків і жінок у конкретному соціокультурному середовищі. Вони безпосередньо пов'язані з реалізацією прав людини. Проведення цих досліджень і розвиток гендерної культури сьогодні необхідні для України як передумови розвитку громадянського суспільства та культури гендерних стосунків у сім'ї. У вітчизняній науці ця проблематика широко представлена працями таких дослідників, як А. Бова, Т. Бурейчак, О. Білкова, Н. Грицьак, І. Головащенко, П. Горностаї, Н. Лавриненко, Т. Мельник, Т. Надвична, С. Оксамитна, А. Фурман та ін. На нинішньому етапі трансформаційних процесів в Україні актуальним питанням стало переосмислення ролей жінки й чоловіка в суспільстві, тому актуальність цієї проблеми зумовлена не в останню чергу тим, що сьогодні відбувається широке залучення жінки до сфери суспільного життя, вона вже не пов'язує своє життя тільки з домашнім господарством, турботою про членів родини, а намагається отримати вищу освіту, зробити кар'єру, реалізувати свій особистісний потенціал. В таких умовах змінюється і гендерна функція чоловіка: у ньому все більше хочуть бачити не тільки главу сім'ї, основне призначення якого полягає у матеріальному забезпеченні, а й емоційно-

інтелектуальну особу, яка розуміє проблеми дружини, пишається нею та є поряд у повсякденному житті, людину, яка поглиблює стосунки з власними дітьми, знайомиться з їх світом, обізнаний про їх друзів та проблеми [1, 179]. Це потребує зміни тих ролей, що сформувалися та виконувались чоловіками й жінками впродовж тривалого часу та переосмислення правил і норм, які визначали відповідний порядок, врахування при цьому і певних ризиків: для жінки цілком – неможливість повної самореалізації, або перевантаженості, виснаження; для чоловіка – відчуження від сім'ї, непорозуміння та втрати авторитету. Крім того, розширення сфер діяльності, безумовно, потребує і набуття нових якостей та досвіду, оволодіння новими навичками, без чого неможливо успішно діяти в умовах сучасних соціальних змін. Водночас у буденній свідомості зміна гендерного балансу найчастіше розглядається як прояв кризи фемінності або маскулінності. Тому актуальною теоретичною проблемою є виявлення сутності, природи, проявів та особливостей гендерних стереотипів. В дослідницькій літературі вони визначаються як узагальнені уявлення про чоловіків і жінок, які формуються на основі їх гендерно-рольової поведінки, усталеності ролей і видів діяльності для чоловіків та жінок, а також як стереотипи гендерних рис, тобто психологічних та поведінкових характеристик, притаманних чоловікам і жінкам [2, 159]. Усі наявні гендерні стеретипи науковці поділяють на три групи [3, 143].

Перша група – це стереотипи маскулінності-фемінності – нормативні, уявлення про соматичні, психологічні, поведінкові властивості, що характерні для чоловіків та жінок. Відповідно до них вважається, що чоловікам властиві такі якості як компетентність, домінантність, незалежність, агресивність, самовпевненість, схильність до логічного міркування, здібність керувати своїми почуттями. А жінки більш пасивні, залежні, емоційні, турботливі і ніжні.

Друга група стереотипів пов'язана зі змістом праці чоловіків і жінок: традиційною для чоловіків вважається інструментальна діяльність, творча і керівна; для жінок – виконавча, обслуговуюча діяльність, що пов'язана з експресивною сферою.

Третя група стереотипів стосується розподілення сімейних і професійних ролей відповідно до статі. Для чоловіків головні ролі – професійні, для жінок – сімейні. Саме тому вважається, що «нормальний» чоловік намагається зробити кар'єру, досягти професійного успіху; «нормальна» жінка хоче вийти заміж, мати дітей, вести домашнє господарство. Відповідно до гендерних стереотипів, які тривалий час визначали поведінку представників різної статі, для чоловіків нормативною і бажаною вважалася маскулінність, а для жінок – фемінність. Слід зазначити, що і до сьогодні найбільш типовими маскулінними якостями вважаються інтелект, раціональність, незалежність, активність, сила (як фізична, так і психологічна, чи сила характеру)

авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних проявах, схильність до ризику, здатність до досягнень. А типовими фемінними якостями вважаються емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, практичність, консерватизм, інтуїтивність, реалістичність, комунікативність, сенситивність, емпатійність [4, 138]. Чому взагалі існують гендерні стереотипи? На це питання існують різні відповіді. Серед психологів поширена думка, яка найчастіше пов'язує відмінності у поведінці чоловіків і жінок із особливостями гормональної природи кожної статі, що впливає на наявність рис маскуліності та фемінності. Останнім часом науковці прийшли до висновку, що значний вплив на формування і закріплення гендерних стереотипів здійснює соціокультурне середовище. Саме цей підхід розглядається як найбільш конструктивний у розв'язанні проблеми подолання гендерної нерівності у сучасному суспільстві. Історично склалося, що від чоловіків та жінок очікували виконання більшою чи меншою мірою різних соціальних ролей в усіх суспільствах відповідно до тих ціннісно-нормативних уявлень, які формувалися й відтворювалися у процесі соціально-історичного розвитку. Соціальні ролі, що виконувалися чоловіками й жінками, безумовно, змінювалися, і в цьому легко переконатися, порівнявши їх заняття у доіндустріальному, індустріальному та постіндустріальному суспільствах. Жорсткі умови існування сім'ї у доіндустріальному суспільстві (унаслідок низької продуктивності праці, залежності від сил природи, високої передчасної смертності тощо) потребували чіткої сімейної ієрархії, авторитарного типу відносин, яким відповідала патріархальна сім'я. У такій сім'ї коло обов'язків чоловіка і жінки чітко детерміновано: чоловік – це глава сім'ї, її годувальник і охоронець, виконавець важкої фізичної роботи, і таке його призначення потребувало сили, витривалості, мужності; жінка – це дружина і мати, організатор і виконавець роботи у сімейному господарстві, її обов'язки – турбуватися про виховання дітей, організацію побуту і споживання. Індустріальне суспільство, що залучило жінку до суспільного виробництва, зробило розподіл обов'язків у сім'ї більш гнучким і демократичним, однак чоловік у більшості випадків залишався основним (хоча вже не єдиним) годувальником сім'ї, і характер сімейних ролей чоловіка і дружини значною мірою залишився традиційним. У сучасному ж суспільстві, що найчастіше визначається як постіндустріальне чи інформаційне, жінка отримала значну свободу, оскільки вона має можливість брати активну участь у всіх сферах суспільного життя [5, 95]. Загалом, можна зазначити, що важливою складовою у подоланні гендерних стереотипів є не пошук та намагання протиставлення певних характеристик представників протилежної статі, а формування партнерських стосунків між ними як у суспільному, так і в особистісному житті, що дасть змогу краще використати той потенціал, який має кожна людина, і розвинути ті якості, яких їй не вистачає.

Література:

1. Готтман Дж. Мужчини и жіюцины с одной планеты / Джон Готтман ; [пер. с англ. С. Чернецова]. – М.: Эксмо. 2012.
2. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи. В кн.: Основи теорії гендеру: Навчальний посібник / С.М. Оксамитна. – К.: «К.І.С.», 2004.
3. Практикум по гендерной психологии / Под ред. И. Клециной. – СПб.: Питер, 2013.
4. Горностай П. Л. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. В кн.: Основи теорії гендеру: Навчальний посібник./ Горностай П. П. – К.: «К.І.С.», 2004.
5. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. К.: Тов. Основа-Принт», 2009.

Мага Д. С., студентка кафедри соціології

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПРЕДМЕТ СУЧАСНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Проблема споживчої поведінки все більше привертає увагу представників різних наук. Спочатку аналіз споживання будувався суто в рамках економічного підходу, пов'язаного з дослідженням структури попиту населення на товари і послуги, доходів і видатків груп населення та ін. Основи для соціологічного вивчення споживчої поведінки були закладені в роботах М. Вебера, Т. Веблена, Г.Зіммеля, В. Зомбарта, К. Маркса та ін [2].

Споживання в соціології розглядається як соціальний і соціально-психологічний феномен, сфера соціальних відносин, формування соціальних норм і цінностей. У процесі споживання людина не тільки задовольняє потреби, а й висловлює свій соціальний статус. Особливо це стосується «демонстративної поведінки», пов'язаної зі споживанням недоступних для більшості пересічних споживачів благ, які визначають високе соціальне положення їх власників [1]. «Функції товарів не зводяться до використання їх корисних властивостей, вони є також важливим засобом соціальної диференціації в суспільстві» [2, с. 12].

Споживання є активним процесом по відношенню не тільки до благ, але в першу чергу – до колективу, соціальної групи, суспільства.